

Szczytno 20.09. 2023 r.

dr hab. Iwona Klonowska prof.APwSz

Akademia Policji w Szczytnie

RECENZJA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Anety Sciepuro-Pufal

pt : „Obraz samego siebie i samoocena wychowanków zakładów poprawczych a wyniki procesu ich resocjalizacji.” , opracowanej pod kierunkiem promotora - dr hab. Andrzeja Piotrowskiego oraz promotora pomocniczego - dr Pawła Kozłowskiego.

Przedmiotowa recenzja rozprawy doktorskiej zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę spełnienia warunków określonych w art. 13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017, poz.1789 ze zmianami), w związku z art.179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 poz. 1669 ze zmianami).

Mając na względzie powyższe w recenzji poddano analizie przygotowaną rozprawę doktorską podejmując próby uzyskania odpowiedzi na postawione pytania:

- czy praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- czy wskazuje na ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej,
- czy pozwala na sformułowanie wniosku o umiejętności tworzenia i weryfikowania założonych tez a także ich weryfikacji i dociekania naukowego.

1. UWAGI OGÓLNE

Rozprawa została zrecenzowana na podstawie pisma z dnia 04.07.2023 Przewodniczącego Rady dyscypliny Psychologia w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego -dr hab. Pawła Jurka, w którym to piśmie poinformowano mnie o powołaniu mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Anety Sciepuro-Pufal.

Rozprawa doktorska zatytułowana:

„Obraz samego siebie i samoocena wychowanków zakładów poprawczych a wyniki procesu ich resocjalizacji ” składa się z siedmiu obszernych rozdziałów, które poprzedza wstęp do rozprawy. Dysertację zamykają wnioski końcowe i aplikacje badań własnych. Całość rozprawy zawiera 209 stron, w tym bardzo obszerna ponad trzydziestostronicowa bibliografia. Recenzowana dysertacja prezentuje autorskie wyniki badań, co wpływa pozytywnie na ogólną ocenę.

2. ZASADNOŚĆ PODJĘCIA BADAŃ

Już we wstępie do rozprawy Doktorantka opisuje proces socjalizacji w ujęciu nauk społecznych. Autorka przybliżyła różne sposoby definiowania procesu socjalizacji- podejście antropologiczne, pedagogiczno-moralne, socjologiczne i psychologiczne. Z uwagi na tematykę pracy doktorantka koncentruje się na obszarach stricte psychologicznych właściwych dla opisywanych zagadnień umieszczonych w temacie pracy.

Wydawać by się mogło, że tematyka obrazu siebie i samooceny jest dość szeroko opisana i zbadana w literaturze psychologicznej, co mogłoby umniejszać dokonaniom doktorantki. Jednakże wartością pracy i jej celem jest jak pisze autorka „ próba włączenia problematyki resocjalizacji w obręb rozważań nad samooceną i obrazem samego siebie wychowanków zakładów poprawczych.” (s.10) To bardzo cenne spojrzenie na zjawisko resocjalizacji. Wszak nie odbywa się ona w oderwaniu od samorozwoju jednostki, jej postrzegania samego siebie i własnej oceny. Tylko spojrzenie holistyczne i interdyscyplinarne jest kluczem do skutecznych oddziaływań. Zatem takie właśnie spojrzenie i ujęcie tematu wskazuje na dużą dojrzałość badaczki i szerokie zainteresowania naukowe. Autorka opisuje proces socjalizacji, przybliżyła podejście antropologiczne, pedagogiczno-moralne, socjologiczne i psychologiczne. Odnosi się do niezwykle ważnej socjalizacji rozumianej jako introjekcja superego rodziców. Podkreśla znaczenie „pokoleń starszych” które przekazują młodym „takie elementy jak: wiedza, poglądy

i wartości uniwersalne.” (s. 23). Wskazuje że „równie istotna jest socjalizacja wyrażania i regulacji emocji rodziców.” (s.23)

Autorka odwołuje się do okresów wczesnej adolescencji „które są niezwykle istotne z uwagi na definiowanie okresów krytycznych dla psychopatologii” .

Wskazuje na dużą rolę socjalizacji jako ważnego mechanizmu, za pośrednictwem którego „środowisko opiekuńcze wpływa na zakres strategii regulacji emocji stosowanych przez dzieci i młodzież” . (s.23) Jednocześnie zwraca uwagę na niezwykle istotny problem jakim są niewspierające zachowania rodzicielskie które odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu zachowań agresywnych .

Opisano także w rozprawie szereg czynników społecznych i psychologicznych mających wpływ na podejmowanie zachowań o charakterze przestępczym i jak i ryzykownym. Autorka cytując za W. Ambrozikiem , twierdzi że „tożsamość danej jednostki (poza jej kompetencjami i autokoncepcjami działania) jest czynnikiem, który decyduje o tym, czy proces socjalizacji zakończy się powodzeniem”. (s.24) .

Celem wspomnianej socjalizacji jest właśnie ukształtowanie się jednej z trzech oprócz „id” i „ego” warstw osobowości „ superego”, na które składają się ego/ja idealne i sumienie. Ta płaszczyzna kształtuje się we wczesnym dzieciństwie poprzez jak opisuje autorka „nieświadome mechanizmy identyfikacji z rodzicami: obronnej i analitycznej”. (s.24)

Doktorantka szeroko i wieloaspektowo analizuje płaszczyzny wpływów socjalizacyjnych, strukturę wpływów rodzicielskich na dziecko, a także występujące strategie rodzicielskie.

W dalszej kolejności skupia się na wartościach, normach i postawach jako czynnikach mających wpływ na kształtowanie środowiska w którym odbywa się socjalizacja. Autorka opisuje także schemat procesów poznawczych. Poddaje analizie endogenne i egzogenne mechanizmy socjalizacji. Z uwagi na tematykę pracy istotnym wydaje się być podrozdział „Socjalizacja jako kształtowanie adekwatnego obrazu siebie i innych „. (s.44).

W kolejnym rozdziale autorka opisuje zjawisko samooceny i obrazu samego siebie. Doktorantka opisuje pojęcie i obszar samooceny, jej rodzaje, a także zachowanie w kontekście samooceny. Szeroko przedstawiono genezę kształtowania się obrazu siebie w poszczególnych etapach życia.

Autorka poddała analizie funkcjonowanie psychospołeczne w kontekście obrazu siebie.

Praca zawiera szeroką analizę (któremu poświęcono rozdział IV) procesu resocjalizacji dzieci i młodzieży. Opisano zjawisko resocjalizacji, ogólny model systemu oddziaływań

resocjalizacyjnych, a także resocjalizacja instytucjonalna nieletnich. Doktorantka scharakteryzowała środki wychowawcze, środki poprawcze, rodzaje i zadania zakładów poprawczych. Tematyka pracy znalazła swoje odzwierciedlenie w kolejnych rozdziałach pracy które poświęcono problematyce badań własnych oraz wynikom badań i wnioskom.

Takie ujęcie tematu jest niezwykle ciekawe, gdyż łączy zagadnienia psychologiczne i pedagogiczne ukierunkowane na zjawisko resocjalizacji. Takie holistyczne ujęcie pozwala na nowe szersze spojrzenie na badane zagadnienie.

To co moim zdaniem jest najcenniejsze – to analiza relacji w różnych ujęciach. Autorka pisze o rodzinie, rolach opiekunów, ich znaczeniu, ale także o kształtowaniu jednostki zarówno dzięki otoczeniu jak i samorozwojowi. To pokazuje jak ścisły związek mają wszystkie czynniki zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne na prawidłowe lub zaburzone funkcjonowanie jednostki.

Człowiek w procesie samorozwoju, kształtowania obrazu siebie i samooceny jest swoistym produktem wieloczynnikowych oddziaływań. Resocjalizacja jest procesem, który niejako wchodzi w interakcję z człowiekiem w kryzysie funkcjonowania i praca z nim jest obciążona obciążeniami jakie dźwiga.

3. OCENA MERYTORYCZNA I METODOLOGICZNA ROZPRAWY

Oceniam, że przedmiotowa praca doktorska mieści się w zakresie postawionych wymagań formalnych. Doktorantka właściwie wyselekcjonowała i wykorzystała zagadnienia związane z badanym zagadnieniem i wykorzystała w recenzowanej rozprawie.

Dysertacja Pani mgr Anety Sciepuro- Pufal jest rezultatem badań w odniesieniu do postawionego celu badań, którym było „określenie różnic między wychowankami odbywającymi karę pozbawienia wolności a ich niekaranymi rówieśnikami w obszarze posiadanych przez nich zniekształceń poznawczych samooceny oraz obrazu siebie, wśród wychowanków różnych rodzajów zakładów poprawczych”.

Dysertacja składa się ze wstępu, czterech rozdziałów teoretycznych oraz rozdziału metodologicznego i rozdziału VI zawierającego szeroki opis wyników badań. Pracę wieńczy dyskusja wyników, wnioski końcowe i aplikacje badań własnych. Następnie znajduje się podsumowanie. W załączniku zamieszczono kwestionariusz ankiety osobowej, wykaz tabel, wykaz wykresów i obszerną bibliografię.

Część teoretyczna została przywołana na wstępie recenzji, z odniesieniami do jej zawartości. Jest to dobrze skonstruowana część rozprawy, posiada właściwy dobór zagadnień mających swoje odzwierciedlenie w części badawczej rozprawy. Na szczególną uwagę zasługuje rozdział V i VI zawierający opis problematyki badań własnych i wyników badań.

Ta część rozprawy jest swoistym ukoronowaniem dociekań autorki i wskazuje na jej wysoką świadomość wielości czynników, które należy uwzględnić w rzetelnej analizie oraz wiedzę z zakresu badanej tematyki.

O ile część teoretyczna, każdej rozprawy pokazuje wnikliwość badacza w zgłębianiu zagadnienia, jego postrzeganie tematu, gotowość do poszukiwania wiedzy z badanego zakresu a także proces doboru ostatecznych treści składających się na spójny obraz diskutowanych zagadnień lub rozterek towarzyszących doktorantowi, to część metodologiczna i wyniki badań ukazują proces wyłaniania zagadnień interesujących dla badacza i jego umiejętność do dokonywania analizy i syntezy danych zebranych. Ta część, jest w moim przekonaniu, największą wartością, każdej rozprawy, gdyż stanowi osobisty wkład badacza w rozwój nauki.

W przypadku omawianej rozprawy zarówno dobór celu, sformułowanie pytań i hipotez badawczych, towarzyszących im zmiennych badawczych jak i określenie metod i narzędzi badawczych pozwalają stwierdzić, że jest to przemyślana droga badacza a wszystkie wspomniane obszary są poprawnie sformułowane i tworzą spójną całość.

Doktorantka w rozdziale metodologicznym opisała metody i narzędzia badawcze wśród których wymieniła baterię wykorzystanych kwestionariuszy do badań. Są to :

- do pomiaru zniekształceń poznawczych „ Kwestionariusz HIT „ Jak myślę” autorstwa Gibbs, Barriga, Pottera i Liao (2001). To narzędzie składające się z 54 stwierdzeń przypisanych kolejno do 4 kategorii zniekształceń poznawczych (egocentryzmy, obwiniania innych , umniejszania/niewłaściwego nazywania, fatalizmu) oraz 4 kategorii wskaźników behawioralnych (negatywizmu-nieposłuszeństwa. agresji fizycznej, kłamstwa, kradzieży). (s.97),

- do pomiaru samooceny – Wielowymiarowy Kwestionariusz Samooceny MSEI autorstwa O'Briena i Epsteina (1988) – To narzędzie przeznaczone do pomiaru samooceny. Wykorzystywany jest również w celach naukowych jak i diagnostycznych. (s. 97),

- do pomiaru poziomu poszczególnych pomiarów obrazu samego siebie – Lista Przymiotnikowa ACL autorstwa Gough i Heilbrun (1988). Lista przymiotnikowa przeznaczona do pomiaru różnych aspektów osobowości. Składa się z 300 przymiotników.

Wybrane narzędzia badawcze pozwalają na dokonanie rzetelnych badań w interesującym badaczkę temacie. Są znanymi narzędziami psychologicznymi o określonych parametrach zgodności wewnętrznej. (s. 98).

Badaczka prowadziła badania na terenie całego kraju. Do badania I zakwalifikowanych zostało 223 wychowanków otwartych, półotwartych i zamkniętych zakładów poprawczych. Po upływie roku od badania opartego na wspomnianych narzędziach wykonane zostało badanie II.

Badaniu II zostały poddane jedynie osoby biorące udział w badaniu I. W badaniu II wzięło udział 186 osób. Procedura badania II rozszerzona została o dokumentację wewnętrzną zakładów poprawczych pod kątem postępów procesu resocjalizacji. Ów postęp resocjalizacyjny oceniany był w ramach posiedzeń rad pedagogicznych w ujęciu trzech podstawowych obszarów :

- zachowanie wychowanka,

- praca, nauka, aktywność.

-życie w społeczeństwie. (s.99)

Doktorantka dokonała szeregu analiz, korelacji a następnie sformułowała wartościowe, cenne i ciekawe wnioski. Na kartach swojej rozprawy analizowała wielość czynników mających wpływ na obraz siebie i samoocenę. Wskazała na rolę zniekształceń poznawczych mających wpływ na postrzeganie siebie. Autorka badań pisze „ Jednym z najczęstszych zniekształceń poznawczych obserwowanych wśród wychowanków jest utrwalona negatywna percepcja siebie i społeczeństwa, wynikająca często z wcześniejszych doświadczeń z przemocą, zaniedbania czy braku stabilnej struktury rodziny”. (s. 158)

Nawiązała do wskaźników behawioralnych obejmujących zachowania wychowanków. „Zaobserwowano, że wychowankowie zakładów poprawczych, którzy doświadczyli długotrwałej izolacji, często wykazują większą agresję, trudności w nawiązywaniu relacji interpersonalnych i tendencje do samookaleczenia. (s. 158).

Autorka konkluduje za Moos (1994), że „samoocena stanowi integralną część procesu resocjalizacji wychowanków zakładów poprawczych. Pozytywna samoocena jest kluczowym krokiem w kierunku zdrowego funkcjonowania społecznego”. (s. 159). Doktorantka podkreśla że „kluczowym elementem skutecznej resocjalizacji jest praca zarówno nad zniekształceniami poznawczymi jak i nad wzorcami behawioralnymi”, dlatego „rozumienie procesu resocjalizacji w zakładach poprawczych wymaga głębokiego poznania psychologicznego mechanizmu samookreślenia jednostki.” (s. 160)

Badania wykonane przez doktorantkę nasuwają szereg pytań, jakie warto sobie postawić realizując pracę resocjalizacyjną w zakładach poprawczych:

-Jakie metody wybrać? ,

- Jak zindywidualizować podejście do wychowanka ?,

-Czy bazować na jego przeszłości i ją zmieniać, czy budować przyszłość w oparciu o potencjały drzemiące w podopiecznych?,

To impuls do dyskusji wywołanej przez doktorantkę, który winien być poruszany w pracy przez wychowawców i psychologów pracujących z młodzieżą z placówek resocjalizacyjnych. Praca doktorantki kładzie nowe światło na proces resocjalizacji widziany przez pryzmat obszarów będących w zainteresowaniu psychologów. Elementy o których pisze doktorantka są niezwykle ważne w procesie resocjalizacji i stanowią nierozdzielny element obok metod wychowawczych stosowanych przez pedagogów – wychowawców. Samo oddziaływanie na jednostkę w nawet najlepiej przygotowanym programie wychowawczym na poziomie zachowania nie odniesie skutku bez kształtowania pozytywnej samooceny i obrazu siebie , który determinuje zachowania jednostki.

Merytorycznie dysertacja tworzy podstawy do dalszych analiz nad podjętymi problemami. Na podkreślenie zasługuje również solidna bibliografia. W tym też kontekście z uznaniem odnoszę się do przeprowadzonych badań, jakie Doktorantka przeprowadziła na rzecz analizowanych zagadnień zawartych w dysertacji.

W mojej ocenie, recenzowana dysertacja jest materiałem poznawczym, uporządkowanym i uzasadnionym, stanowiącym niewątpliwie znaczącą wartość poznawczą. Zawarte w niej wyniki badań naukowych są bardzo interesujące i powinny stanowić cenne źródło wiedzy w odniesieniu do problematyki zawartej w temacie rozprawy.

4. OCENA KONSTRUKCJI PRACY

Dokonując oceny konstrukcji pracy, należy zauważyć, że przyjęta struktura pracy umożliwiła przeprowadzenie wywodu. Praca zawiera wstęp, który wprowadził do zagadnień podejmowanej tematyki, wskazując jednocześnie na zasadność poruszanego tematu. Kolejno po sobie następujące rozdziały zakreślały tematykę opierając się na solidnej literaturze przedmiotu. Bardzo istotne i wartościowe było umiejscowienie omawianej i badanej tematyki w literaturze przedmiotu. Takie usytuowanie tematu pozwoliło na wskazanie jego zakresu, kierunku dalszych działań i rodzaju podejmowanych rozwiązań. Niewątpliwie najcenniejszą częścią rozprawy są badania przeprowadzone przez autorkę, które pozwalają lepiej zrozumieć pracę kuratora, problemy jej towarzyszące oraz wielość zagadnień jakie towarzyszą zadaniom spoczywającym na kuratorach.

5. UWAGI KOŃCOWE

Pracę oceniam bardzo pozytywnie. Przeprowadzone badania i przedstawione wnioski mają charakter autorski i nowatorski.

Pan mgr Aneta Sciepuro-Pufal podjęła się ważnego i trudnego zadania. Badania jakie przeprowadziła autorka są odpowiedzią na potrzebę szerokiego wielopłaszczyznowego ujęcia badanego obszaru. Badania przeprowadzone przez Doktorantkę są niezwykle ciekawe, wartościowe i nasycone podejściem psychologicznym, które w sposób dojrzały łączą je z wiedzą pedagogiczną- resocjalizacyjną.

Udało się zdobyć materiał niezwykle cenny i ciekawy o dużej wartości badawczej co jest wielkim atutem rozprawy. Wyniki badań winny stanowić obszar dalszej analizy. Uzyskane wyniki pozwalają na poszerzenie wiedzy pozwalającej na skuteczniejsze oddziaływania skierowane do młodych ludzi będących wychowankami zakładów poprawczych.

6. KONKLUZJA

W konkluzji należy podkreślić, że Doktorantka wywiązała się z postawionych przed sobą zadań, natomiast w zakresie formalnych wytycznych kierujących pracę recenzenta

Oceniam, że:

- Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- Doktorantka wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej,
- rozprawa uwiarygadnia umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Mając na względzie powyższe oceniam, że rozprawa jest samodzielną i oryginalną pracą naukową. Stwierdzam, że przedstawiona rozprawa odpowiada warunkom określonym w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz.595, z późn.zm.).

Jako recenzent proszę Wysoką Radę Nauki o przyjęcie dysertacji Pani mgr Anety Sciepuro- Pufal na temat: „Obraz samego siebie i samoocena wychowanków zakładów poprawczych a wyniki procesu ich resocjalizacji”, do dalszego procedowania i proszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

dr hab. Hana Kłowska